

FITXA DE DIFUSIÓ DE LES DADES DE LA DEFENSA DE LA TESI DOCTORAL:

Cal enviar-la, des del programa de doctorat a: ed.fitxa.defensa@uab.cat, amb una antelació mínima de 10 dies hàbils. DEFENSES A PARTIR DE L'1/10/2022

NIU/NIA de l'Estudiant	1514629
Nom i Cognoms de l'Estudiant	M ^a Fernanda Barrera Rodríguez
Adreça de correu electrònic de l'estudiant	MariaFernanda.Barrera@uab.cat
Programa de Doctorat:	Sociologia
Títol de la tesi:	Urdimbre migrant: La politització del teixit associatiu migrant a Xile
Directors:	Dra. Sònia Parella Rubio Dra. Ainhoa Flecha Fernández de Sanmamed
Tutor/a:	Dra. Sònia Parella Rubio
Data i hora de la defensa:	22 febrer de 2024 a les 11.00 h
Codi i descripció de la sala/aula: <i>(Ex. B7/1056 Sala d'actes)</i>	B1/021 Sala de Graus
Facultat/Institut: <i>(Ex: Fac. Filosofia i Lletres)</i>	Fac. Ciències Polítiques i Sociologia
<p>MODALITAT EN LA QUE ES DEFENSARÀ LA TESIS:</p> <p>☐ PRESENCIAL (doctoranda i tots els membres del tribunal presents a la mateixa sala)</p> <p>☒ SEMIPRESENCIAL (un o dos membres del tribunal participen en línia. El doctorand està acompanyat presencialment d'un membre del tribunal)(1)</p> <p>Indicar membre o membres no presencials: Dr. Rolando Arturo Poblete Melis</p> <p>Indicar motiu de la no presencialitat d'aquests membre/s: impossibilitat viatjar</p> <p>MODALITAT TOTALMENT VIRTUAL, HA D'ÉSSER APROVADA PER LA JUNTA PERMANENT</p> <p>(1) En el benentès que totes les persones que participin en línia es responsabilitzen de disposar dels mitjans tècnics i de connexió per fer-ho.</p> <p>☐ TOTALMENT VIRTUAL (tothom participa en línia i/o el doctorand no està acompanyat presencialment per cap membre del tribunal)(1)</p> <p>Data d'aprovació de la JP _____</p> <p>TOTALMENT VIRTUAL: responsable de l'enregistrament (2)</p> <p>(2) el programa de doctorat s'encarrega de comunicar al responsable aquesta tasca</p> <p>Nom i cognoms: _____ Correu electrònic del responsable: _____</p>	
SEMIPRESENCIAL o TOTALMENT VIRTUAL: Indiqueu a quina adreça de correu electrònic hauran de demanar per assistir com a públic	PÚBLIC PRESENCIAL

Signatura electrònica de la Coordinació del Programa de Doctorat

---

Universidad Autónoma de Barcelona
Facultad de Ciencias Políticas y Sociología
Departamento de Sociología

Tesis doctoral

**URDIMBRE MIGRANTE:
LA POLITIZACIÓN DEL TEJIDO ASOCIATIVO
MIGRANTE EN CHILE**

María Fernanda Barrera Rodríguez

Directoras:

Dra. Sònia Parella Rubio y Dra. Ainhoa Flecha Sanmamed

Barcelona - 2024

RESUM

L'objectiu d'aquesta investigació doctoral és realitzar un estudi sociològic sobre el teixit associatiu migrant que es polititza davant la desigualtat i manca d'oportunitats que pateix la població d'origen migrant a Xile (2018-2022). La pregunta de recerca que guia el treball és, com es polititzen les associacions migrants a Xile?

Per tal d'abordar aquesta qüestió central, els objectius específics de la recerca són: identificar quines són les dimensions a partir de les quals perceben les associacions migrants la immigració com a problemàtica o risc; quines són i com expressen les seves demandes i propostes concretes; analitzar les xarxes que articulen les associacions migrants i com mobilitzen suports al voltant de les seves demandes; i, comprendre, des de la perspectiva de les associacions migrants, com es desplaça el conflicte a l'escenari públic.

El treball utilitza el mètode mixt seqüencial (del quantitatiu al qualitatiu), amb èmfasi en el qualitatiu. En la primera fase (quantitativa), el primer pas consisteix a construir un Registre Nacional d'Associacions Immigrants a Xile (RENAI). Es procedeix a aplicar una enquesta online a totes les associacions del registre, de la qual s'obtenen 102 respostes. En la segona fase (qualitativa), sobre la base dels resultats de la fase quantitativa, s'entrevista a una mostra de 90 dirigents de les associacions migrants en tres territoris de Xile..

Els resultats es presenten en funció del model d'anàlisi d'aquesta investigació, que es construeix a partir de les etapes de la politització identificades per Vallès i Puig (2015) i els tipus de politització que conceptualitza Hamidi (2022), és a dir: de tipus legitimista; de conflicte i de reconsideració.

La primera etapa ofereix una caracterització del teixit associatiu migrant a Xile, que descriu la composició associativa i distribució territorial. S'identifiquen 236 associacions de base, 155 ONGs, 25 esglésies i 97 institucions acadèmiques en pro de la migració. Pel que fa a les associacions de base, es distingeixen tres tipus de dirigents: "revolucionari"; "professional"; i "personal".

La segona etapa es focalitza en les demandes de les associacions de base migrants. Aquestes demandes es poden agrupar segons àmbits: treball, salut, habitatge i, educació. Si bé s'observa que s'han produït avenços en matèria de polítiques públiques, es considera que la població migrant continua estant exclosa de l'accés a drets socials, i particularment, aquelles persones en situació administrativa irregular. Finalment, les associacions plantegen com a prioritat combatre el racisme a Xile, i en el cas de les dones migrants, es fa èmfasi en la violència que experimenten, atesa la seva doble condició de dones i migrants.

La tercera etapa explora les xarxes i recursos a l'abast de les associacions. D'aquesta manera, s'estudia quin és el posicionament de cada xarxa al voltant de les demandes anteriorment assenyalades, les activitats que realitzen i les dinàmiques de col·laboració que estableixen amb altres actors de la societat civil.

La quarta etapa estudia el trasllat del conflicte a l'escenari públic. S'analitza l'anomenada "Festa de les nacions", com a espai de politització; aixícom la participació institucional (a través del Consell Consultiu) i no institucional (manifestacions) de les associacions migrants; i, finalment, s'explora la percepció de les associacions migrants sobre les demandes de l'anomenat "esclat social" a Xile.

Finalment, en cadascuna d' aquestes etapes es visibilitzen processos simultanis de politització en les associacions. De manera general, les ONGs i les associacions de base més vinculades a les administracions despleguen un tipus de politització legitimista; per la seva banda, les associacions de base que perceben més exclusió en termes de participació institucional despleguen un tipus de politització de conflicte; i, finalment, en el cas d'algunes esglésies i certes associacions de dones migrants, s'observa un tipus de politització de reconsideració.

RESUMEN

El objetivo esta investigación doctoral es realizar un estudio sociológico del tejido asociativo migrante que se politiza ante la desigualdad y falta de oportunidades para los inmigrantes en Chile (2018-2022). De esta forma, la pregunta que guía el trabajo es, ¿cómo se politizan las asociaciones migrantes en Chile?

Para abordar esta cuestión central, se busca más específicamente: identificar cuáles son las dimensiones a partir de las cuales perciben las asociaciones migrantes la inmigración como problemática o riesgo; cuáles son y cómo expresan sus demandas y propuestas concretas; analizar las redes que articulan las asociaciones migrantes y cómo movilizan apoyos en torno a sus demandas; y, comprender, desde la perspectiva de las asociaciones migrantes, cómo se desplaza el conflicto al escenario público.

El trabajo utiliza el método mixto secuencial (de lo cuantitativo a lo cualitativo), con énfasis en lo cualitativo. En la primera fase (cuantitativa), el primer paso consiste en construir un Registro Nacional de Asociaciones Inmigrantes en Chile. Se procede a aplicar una encuesta online a todas las asociaciones del registro, de la cual se obtienen 102 respuestas. En la segunda fase (cualitativa), con base en los resultados de la fase cuantitativa, se decide entrevistar a dirigentes de las asociaciones migrantes en tres territorios de Chile (Iquique, Santiago y Temuco). De este modo, se efectúan 90 entrevistas.

Los resultados se presentan en función del modelo de análisis de esta investigación, que se construye a partir de las etapas de la politización identificadas por Valles i Puig (2015) y los tipos de politización que conceptualiza Hamidi (2022), es decir: del tipo legitimista; de conflicto; y de reconsideración.

La primera etapa, busca describir su composición asociativa y distribución territorial. Al respecto, se advierten: 236 asociaciones de base, 155 ONGs, 25 iglesias y 97 instituciones académicas en pro de la migración. Por su parte, en las asociaciones de base, se distinguen tres tipos de dirigentes asociativos, que se ha decidido denominar: “revolucionario”; “profesional”; y “personal”.

La segunda etapa se focaliza en las demandas de las asociaciones de base migrantes. Dichas demandas, se pueden agrupar según el sector de la sociedad al que refieren, es decir: trabajo; salud; vivienda; y, educación. Si bien se admiten avances en materia de políticas públicas, se considera que la población migrante continúa siendo excluida del acceso a derechos sociales. Por último, las asociaciones plantean como prioridad combatir el racismo en Chile.

La tercera etapa explora las redes y recursos de la urdimbre. De este modo se averigua el posicionamiento de cada red en torno a las demandas y las dinámicas de colaboración que establece la urdimbre con otros actores de la sociedad civil.

La cuarta etapa estudia el traslado del conflicto al escenario público. De este modo, se analiza la denominada “Fiesta de las naciones”, como espacio de politización; luego, se examina la participación institucional (a través del Consejo Consultivo) y no institucional (manifestaciones) de las asociaciones migrantes; y, por último, se explora la percepción de las asociaciones migrantes sobre las demandas del denominado “estallido social” en Chile.

Finalmente, en cada una de estas etapas se vislumbran procesos simultáneos de politización en las asociaciones. De manera general, las ONGs y las asociaciones de base más vinculadas a las administraciones despliegan un tipo de politización legitimista; por su parte, las asociaciones de base que perciben mayor exclusión en términos de participación institucional despliegan un tipo de politización de conflicto; y en el caso de algunas iglesias y ciertas asociaciones de mujeres migrantes, se observa un tipo de politización de reconsideración.

ABSTRACT

The aim of this doctoral research is to conduct a sociological study of the migrant associative network that is being politicized when facing inequalities and lack of opportunities for immigrants in Chile (2018-2022). Thus, the question that guides this work is, how do migrant associations get politicized in Chile?

To address this central question, we specifically seek to: identify the dimensions from which migrant associations perceive immigration as a problem or as a risk; what are and how do they express their demands and concrete proposals; analyze the networks that migrant associations articulate and how they mobilize support around their demands; and, understand, from the perspective of migrant associations, how the conflict is displaced to the public arena.

The dissertation uses the sequential mixed method (from quantitative to qualitative), with emphasis on the qualitative. In the first (quantitative) phase, the first step was to construct a National Registry of Immigrant Associations in Chile (RENAI). Once the RENAI was completed, an online survey was applied to all the associations in the registry, from which 102 responses were obtained. In the second (qualitative) phase, based on the results of the quantitative phase, it was decided to interview leaders of migrant associations in three Chilean territories (Iquique, Santiago and Temuco). Thus, 90 interviews were conducted.

The results are presented according to the model of analysis of this research, which is constructed from the stages of politicization identified by Valles i Puig (2015) and the types of politicization conceptualized by Hamidi (2022): the legitimizing type; the conflict type; and the reconsideration type.

The first stage, seeks to describe its associative composition and territorial distribution. In this regard, 236 grassroots associations, 155 NGOs, 25 churches and 97 academic institutions in favor of migration were identified. In the grassroots associations, three types of associative leaders are distinguished, which we have decided to call: "revolutionary"; "professional"; and "personal".

The second stage focuses on the demands of migrant grassroots associations. These demands can be grouped according to the sector of society to which they refer, i.e.: work; health; housing; and education. Although progress in terms of public policies is acknowledged, it is considered that the migrant population continues to be excluded from access to social rights. Lastly, the associations consider a priority to combat racism in Chile.

The third stage explores the networks and resources of the network. In this way, the positioning of each network in relation to the above-mentioned demands, the work they carry out and the dynamics of collaboration established by the network with other civil society actors are ascertained.

The fourth stage studies the transfer of the conflict to the public arena. In this way, the so-called "Festival of Nations" is analyzed as a space for politicization; then, the institutional (through the Consultative Council) and non-institutional (demonstrations) participation of migrant associations is examined; and, finally, the perception of migrant associations on the demands of the so-called "social explosion" in Chile is explored.

Finally, in each of these stages, simultaneous processes of politicization can be glimpsed in the associations. In general, NGOs and grassroots associations more closely linked to the administrations display a type of legitimizing politicization; on the other hand, grassroots associations that perceive greater exclusion in terms of institutional participation display a type of conflict politicization; and in the case of some churches and certain migrant women's associations, a type of reconsideration politicization is observed.

RÉSUMÉ

L'objectif de cette recherche doctorale est de réaliser une étude sociologique du tissu as-sociatif migrant qui se politise face aux inégalités et au manque d'opportunités pour les immigrés au Chili (2018-2022). Ainsi, la question qui guide le travail est la suivante: comment les associations de migrants sont-elles politisées au Chili ?

Pour répondre à cette question centrale, nous cherchons spécifiquement à : identifier les dimensions selon lesquelles les associations de migrants perçoivent l'immigration comme un problème ou un risque; quelles sont et comment expriment-elles leurs demandes et propositions concrètes; analyser les réseaux que les associations de migrants articulent et comment elles mobilisent un soutien autour de leurs demandes; et comprendre, du point de vue des associations de migrants, comment le conflit est déplacé vers l'arène publique.

Le travail utilise la méthode mixte séquentielle (du quantitatif au qualitatif), en mettant l'accent sur le qualitatif. Dans la première phase (quantitative), la première étape a été de construire un registre national des associations d'immigrés au Chili (RENAI). Une fois le RENAI terminé, une enquête en ligne a été menée auprès de toutes les associations figurant dans le registre, ce qui a permis d'obtenir 102 réponses. Dans la deuxième phase (qualitative), sur la base des résultats de la phase quantitative, il a été décidé d'interviewer des dirigeants d'associations de migrants dans trois territoires chiliens (Iquique, Santiago et Temuco). Quarante-dix entretiens ont été réalisés.

Les résultats sont présentés selon le modèle d'analyse de cette recherche, construit à partir des étapes de la politisation identifiées par Valles i Puig (2015) et des types de politisation conceptualisés par Hamidi (2022), à savoir: légitimation; conflit; reconsidération.

La première étape, vise à décrire sa composition associative et sa répartition territoriale. A cet égard, 236 associations de base, 155 ONG, 25 églises et 97 institutions académiques en faveur de la migration ont été identifiées. Dans les associations de base, on distingue trois types de dirigeants associatifs: "révolutionnaires", "professionnels" et "personnels".

La deuxième étape porte sur les revendications des associations de base de migrants. Ces revendications peuvent être regroupées en fonction du secteur de la société auquel elles se réfèrent, à savoir: le travail, la santé, le logement et l'éducation. Bien que les progrès en termes de politiques publiques soient reconnus, il est considéré que la population mi-grante continue d'être exclue de l'accès aux droits sociaux. Enfin, les associations considèrent comme une priorité la lutte contre le racisme au Chili.

La troisième étape explore les réseaux et ressources de la chaîne. De cette manière, le positionnement de chaque réseau par rapport aux demandes et la dynamique de collaboration que le réseau établit avec d'autres acteurs de la société civile sont vérifiés.

La quatrième étape étudie le transfert du conflit vers l'espace public. Ainsi, le "Festival des Nations" est analysé en tant qu'espace de politisation; ensuite, la participation institutionnelle (par le biais du Conseil consultatif) et non institutionnelle (manifestations) des associations de migrants est examinée; et, enfin, la perception des associations de migrants sur les demandes de ce que l'on appelle "l'explosion sociale" au Chili est explorée.

Enfin, à chacune de ces étapes, des processus simultanés de politisation sont perceptibles dans les associations. D'une manière générale, les ONG et les associations de base qui sont plus étroitement liées aux administrations présentent un type de politisation de légitimation; d'autre part, les associations de base qui perçoivent une plus grande exclusion en termes de participation institutionnelle présentent un type de politisation de conflit; et dans le cas de certaines églises et de certaines associations de femmes migrantes, on peut observer un type de politisation de reconsidération.